

könyv
könyvtár
könyvtáros

1994
november

A Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola anyagából
Cikkünket lásd a 34. oldalon

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1994. november

Tartalom

Vándorgyűlés

Pallósiné Toldi Márta: Elmélet és gyakorlat határmezsgyéjén	3
Suppné dr. Tarnay Györgyi: Történetiség és a gyerekek	5
Horváth S. Domonkos: Szakmai lelkiismeretünk árnyoldala: a végpontok fejlesztése	11
Bíró Ferenc: Az Audiovizuális Szervezet rendezvénye a körmeneti vándorgyűlésen	15

Helyismeret

Bényei Miklós: A közművelődési könyvtárak helyismereti gyűjteményeinek szerepe a nemzeti identitás kialakításában	17
Elizabeth Anne Melrose: A helyismereti tevékenység története Nagy-Britanniában	22

Könyv és Nevelés

Kardos József: A történeti szemlélet kialakítása az oktatási folyamatban	29
P. Kovács Imre: Nagy múltú könyvtár a Török Pál utcában	34

Könyv

Bereczky László – Vajda Kornél: „Néhány ember tartja a homlokzatot, hogy össze ne dőljön”. Beszélgetés Gyurgyák Jánossal	42
---	----

Konferenciák

Nagy Ferenc: Beszámoló az IFLA 1994. évi konferenciájáról	49
Kastaly Beatrix: A Konzerválási Szekció elnökeként a havannai IFLA konferencián	56

Perszonália

Zsidai József: Dr. Uhlmann Aladár (1907–1994)	60
Jónás Károly: 90 éve született Beöthy Ottó könyvtárigazgató	62

Holmi	66
--------------------	----

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz	68
--	----

Lapunk e számában a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola volt és jelenlegi tanulóinak művészi anyagaiból válogattunk

From the contents

- Miklós Bényei*: The role of local collections in public libraries in forming national identity (17);
József Kardos: Developing a historical approach in the process of educations (29);
Imre P. Kovács: The Library of the Vocational Secondary School of Arts and Applied Arts (34);
Report on the 1994 IFLA Annual Conference (49).

Cikkeink szerzői

Bényei Miklós, a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár főmunkatársa; *Bereczky László*, a 3K főszerkesztője; *Bíró Ferenc*, az OSZK KMK munkatársa; *Horváth S. Domonkos*, a Győri Városi Könyvtár igazgatóhelyettese; *Jónás Károly*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *Kardos József*, az ELTE docense; *Kastaly Beatrix*, az OSZK osztályvezetője; *P. Kovács Imre*, a Köznevelés ny. főszerkesztő-helyettese; *Nagy Ferenc*, a Budakeszi Könyvtár és Információs Szolgálat vezetője; *Elizabeth Anne Melrose*, az Észak-Yorkshire Megyei Könyvtár munkatársa; *Pallósiné Toldi Márta*, a Vas Megyei Könyvtár igazgatója; *Suppné dr. Tarnay Györgyi*, a KLTE adjunktusa; *Vajda Kornél*, a 3K munkatársa; *Zsidai József*, a Miskolci Egyetemi Könyvtár főigazgatója

Szerkesztőbizottság:

Tóthné Környei Márta elnök
Domsa Károlyné, Maurer Péter,
Poprády Géza, Sóron László

A szerkesztőség tagjai:

Bereczky László főszerkesztő
Bajai Mária tervezőszerkesztő
Vajda Kornél olvasószerkesztő

A szerkesztőség címe: 1054 Bp., Hold u. 6. – Telefon: 153-3763

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaüzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 6,7 A/5 kiadói iv. Munkaszám: 94.308

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 1488, 1/2 évre 744 forint. Egy szám ára 124 forint

HU-ISSN 1216-6804

Elmélet és gyakorlat határmezsgyéjén

*„A gyűjteményszervezés feladatai
az egyéni arculatú könyvtár kialakításában” c.
prekonferencia üzenete*

Az MKE területi szervezeteinek hagyománnyá érő előkonferencia-szervezési igyekezete a XXVI. – Körmenten megrendezett – Vándorgyűlésen is hasznos véleménycserét eredményezett. A korábbi években Kaposvárott és Győrött megkezdett téma, a gyűjteményalakítás aktuális feladatainak számbavétele, folytatásért kiáltott és a referálók, valamint a résztvevők számában megnyilvánuló érdeklődés bizonyította is a programba építés időszerűségét.

Az akkurátus címválasztás a sokféleséget funkcionális egységgé integrálni képes szakmai akaratnak előlegezett – a hétköznapiakban létező csorbái ellenében – bizalmat. Hisz „gyűjteményszervezésről” beszélni akkor és ott, amikor és ahol a gyűjteményalakítás gyakorlata is éles kritikával illethető, nem kis optimizmusról árulkodik. A vezetéstudományból ismert analógia révén a szervezők azt az igényt támasztották, hogy a referátumokból ki kell tűnnie, mely tényezőket, feltételeket tartanak fontosnak a megszólalók „a működőképes gyűjtemény” létrehozásában.

Együttműködés, helyben és a könyvtári rendszer egészében – emelhető ki talán lehangsúlyosabbként Kiss Gábor (Zalaegerszeg) referátumából, aki a rendszerben való gondolkodás bizonyítékainak gondos számbavételével indította a délelőtti programját.

A gyarapítási keret és a valóságos igények összhangja meghatározó eleme a könyvtár egyéni arculatának, – állította meggyerő önvizsgálatot tartva Györgyné Juhász Katalin (Balatonfüred). Őszintén kívánom, hogy a rendelkezésre álló pénzeszköz elértéktelenedése ellen folytatott leleményes küzdelmükben ne veszítsék el éleslátásukat, találják meg sikeresen a nagykereskedelmi árrés kihasználása révén keletkező haszon és a kiskereskedelmi tevékenység, illetve a saját feldolgozás többletráfordításának még pozitív mérleget eredményező összhangját.

Az állományrészek kihasználtságának vizsgálatába fektetett energia – amennyiben a koncepciók számbavétele következetesen megtörténik – többszörösen megtérül az olvasói igényeknek megfelelő gyűjtemény révén, – állapította meg Engli Katalin (Szombathely), számos más tanulság mellett, könyvtára másfél évtizedes kihasználtságvizsgálatai gyakorlatának ismertetésekor.

A könyvtárak hétköznapi tapasztalatait időnként célszerű egzakt vizsgálódások eredményeivel összevetni. Ezt támasztotta alá Mecsériné Doktor Rozália (Körmend) referátuma is, melyben két ifjúsági korcsoport kölcsönzési szokásainak összehasonlító vizsgálatáról számolt be.

Az iskolai könyvtáros számára iskolájának stratégiai tervei, a nevelési

gyakorlatban bekövetkező emberkép-változások és nem utolsó sorban *némi látnoki képesség* legalább olyan fontos gyűjteményszervezési tényező, mint diákjai és a tanártársai érdeklődése. E vélemény igazolására hozott példákat – számbavéve az oktatás alternatívá válásának általános iskolai következményeit – *Kondorné Karvalics Gabriella* (Körmend), továbbá *Schall Bernadett* (Veszprém), aki a gépi kommunikációs technikák oktatására is alkalmas, valóban egyéni arculatot mutató forrásközpont kialakításának volt aktív részese a Vetési Albert Gimnáziumban.

A történeti gyűjtemények egyediséget kölcsönöznek intézményüknek, amelyek, ha létezésük önmagában nem elhanyagolható értékét hozzáértő és szorgalmas könyvtárosok ki tudják teljesíteni, egy város, illetve megye művelődéstörténetének lehetnek más-sal nem pótolható, tudás áthagyományozó, identitáserősítő forrásai. Ennek győri megvalósulásáról számolt be *dr. Horváth József*. Gondolatait, a gyorsan múlttá váló jelen „kútfő”-képző felelősségének számbavételével kollelganője, *Mennyeiné Várszegi Judit* folytatta, megosztva a közönséggel a helyismereti gyűjtemény funkcióváltozásáról csokorba szedett gondolatait.

A „végpontokról”, a *legkisebb városi és községi szolgáltatóhelyekről* való gondoskodás gyűjteményszervezési tennivalóival és gyakorlatával két referátum szembesített. *Horváth Sándor Domonkos*, a győri városi hálózat és gyűjtemény változásainak történeti-szociológiai szemléletű áttekintésével, a mindenkori helyi könyvtárpolitika felelősségére is figyelmeztetett. *Kovács Emil* (Devecser) annak a meggyőződésének adott hangot, hogy kis-könyvtárak nélkül torzó maradna a

magyar könyvtárügy. Hitet tett a városi könyvtárak községi szolgáltatóhelyeket támogató felelőssége mellett, még akkor is, ha a szervezőt naponta elbizonytalanítja az a szomorú tapasztalat, hogy a könyvtártulajdonos önkormányzatok gyakorta nem tartanak igényt a szakértő segítségnyújtásra.

A *szórakoztatás, a rekreáció* gyűjteményi eszközökkel való *szolgálata*, ennek tudatos felvállalása ma még ritkaságszámba menő arculattervezői bravúr, különösen akkor, ha egy szakszervezeti könyvtár útkeresési kísérletébe illeszkedik. Az e szándékkal létrehozott és három éve használói megelégedettségére működő „Siker Kölcsonkönyvtár” olvasóinak szokásairól adott számot *Tilcsikné Pásztor Ágnes* (Szombathely).

A tényezők számbavétele természetesen folytatható lett volna, a körmendi kánikula ellenére kitüntetett és kitartó érdeklődést mutató könyvtárosok ott és akkor azonban bizonyá-

ra nem bánták az önvizsgálat felfüggesztését. Az elnök – kinek szerepét e sorok írója töltötte be – pedig igazán örömmel nyugtázta, hogy valahogy sikerült döntetlenre levezényelni a szorító idő és az igen lelkiismeretesen felkészült kollégák interpelláló igyekezetének nem könnyű játszmáját.

Magam azt tekintem a találkozó legnagyobb eredményének, hogy bebizonyosodni látszott, oldódik, ha lassan is, az a „babonás tisztelet” (Gulyás Pál kifejezése), amely ugyan nem történelmietlenül, de vitathatatlanul kártékonyan akadályozza a gyakorló könyvtárosokat abban, hogy a gondjaira bízott gyűjteményeket élettelebb fejlődési pályára állítsák. Bizonyára sokan vitték haza azt a tanulságot, hogy haladéktalanul korrigálni szükséges az első hivatásos könyvtáros generációk által oly sikeresen átörökölt gyűjteményszervezési tudást és szemléletet, amelyben ma már nem indokolható súllyal van jelen a megőrzés fétise. (Bizonyíthatóan előállt ugyanis az a képtelen helyzet, hogy 1988 és 1992 között a gyűjteménykihasználtságot minősítő forgási sebesség a legtöbb megyében változatlan

maradt vagy tovább mérséklődött, miközben az ellátottsági mutatók, a drasztikusan elértéktelenedő beszerzési keretek ellenére nem ritkán növekvő értéket mutatnak!)

A dinamikus gyűjteményű, egyéni arculatú könyvtár ideájának megvalósulásában jelenünk gyakorló könyvtárosaira nem könnyű, de szép és alkotásértékű feladat vár. Meggyőződésem, hogy az anyagi eszközökkel, térrel és személyzettel gazdaságtalanul, tehát pazarlóan bánó könyvtárak ideje lejárt, s ha velem együtt mások is eljutnak a felismeréshez, már csak a megvalósítást kell kitartóan akarni, és hétköznapjaink szerves elemévé tenni.

A tanácskozás levezető elnöke ezennel tisztelettel megköszöni a referálóknak a felismeréshez és a gyakorlati tennivalók számbavételéhez nyújtott segítségüket. Egyúttal – krónikásként – megértésüket kéri mondanivalójuk szükségszerűen rövid tömörítése miatt. A többi – mármint az előadások teljes vagy részleges közlésének ügye – a szerkesztőség kezében van.

Pallósiné Toldi Márta

Történetiség és a gyerekek

A gyermekkönyvtáros szekció *Pápayné Kemenczey Judit* szekcióelnök elnöklétével illő helyen tartotta tanácskozását, a 750 éve városi rangot kapott Körmeny kulturális centrumában, a Batthyányi kastély egyik, őrség számára épített szárnyában elhelyezett Városi Gyermekkönyvtárban. *Tóthné Molnár Rozália* a gyermekkönyvtár vezetője röviden bemutatta a hatvannál több érdeklődőnek funkcionálisan jól berendezett, esztétikus könyvtárát.

A történelmi városban 1952 óta működik városi könyvtár, 1964 óta gyermekkönyvtár, mely 1990 óta látogatható a kastélyban. A település 1800 gyermeklakosából a könyvtárnak 700 olvasója van, akik 12 500 kötet könyvből válogathatnak. A gyermeklakosság teljesebb ellátását a város három általános iskolájában működő, jól felszerelt könyvtárak segítik. Az általános gondok jelzése után a

szekció témájához kapcsolódó tevékenységről szólt a könyvtáros, nevezetesen az 1994 nyarán szervezett helytörténeti táborról. A korábbi tematikus nyári foglalkozások (mesetábor, „mi világunk” tábor, mely a környezettel való ismerkedést célozta) nagy érdeklődést keltettek a felnőtt- és gyermeklakosság körében, ezt mutatja a helytörténeti témára jelentkezők nagy száma is. Az egyhetes, harminc „bejárós” táborban szerzett történelmi, kézműves ismeretek, kirándulások bizonyára hozzájárulnak a helytörténeti értékek megbecsüléséhez, megőrzéséhez, a tárgyi és szellemi emlékek ápolásához, gondozásához.

Terveink, szándékaink és reális lehetőségeink közötti – egyre növekvő – különbségek feletti aggodásunk rövid időre alábbhagyott, amikor a Vajdaságból érkező kollégánkat kallgattuk. *Dr. Hódi Éva* a Körmentdel azonos nagyságú Ada (Kis-Jugoszlávia) Szarvas Gábor nevét viselő népkönyvtárának könyvtárosa tájékoztatta a jelenlévőket munkájukról, küzdelmeikről. Ada, Zenta közelében lévő magyarlakta település, ahol a művelődési központ részeként szervezték meg a könyvtárat. Jelenleg a művelődési központban csak a könyvtár működik, melynek feladata az Adához kapcsolódó települések könyvtári ellátása is.

Nagy gond a gyermeklakosság rohamos csökkenése az áttelepülések, család-egyesítések következményeként. Ez nemcsak a könyvtárban jelentkezik, hanem természetesen az iskolában is: a magyar iskolák, osztályok létszáma nem tölthető fel a magyar gyermekek hiányában. A népkönyvtár gyermekkönyvtári állományát az 1980-as évek elején összevonták az iskolai könyvtárak állományával, s így jelenleg kettős funkciót kell szolgálnia a népkönyvtárnak. Ez főként azt jelenti, hogy kb. 1500 gyermekolvasó dominánsan az oktatáshoz kapcsolódó igényeit kell kielégíteni, osztályonként évente 6–8 kötelező olvasmány vonatkozásában, melyek gyakran változnak. Évek óta szinte csak a háziolvasmányok követése a feladat, ezek beszerzése, vásárlása viszi el az állományépitésre fordítható összegeket. Az állomány könyveken kívül más dokumentumtípust nem tartalmaz, ezek is egyre régebbi kiadásúak. Ilyen körülmények között felértékelődnek az OSZK-tól rendszeresen érkező ajándécsomagok, s a magánszemélyektől kapott könyv-ajándékok.

A könyvtár történetiséghez való kapcsolódását is erősen megszabja iskola-, illetve oktatásfüggő volta. Az iskolában magyar történelmet nem tanítanak, ezt igyekszik pótolni a helyi állományápoló kör, melyet néhány – állását is kockáztató – pedagógus irányít. Az egész települést megmozgató vállalkozás volt a Széchenyi évforduló kapcsán a róla szóló vetélkedősorozatban való részvétel. A szükséges történelmi források, szakirodalom hiányában lehetetlennek tűnt a felkészülés. A könyvtár az OSZK-tól kért és kapott segítséget, mely a bonyhádi polgármestertől kapott irodalommal és videóanyaggal együtt elégségesnek bizonyult a versenyen való eredményes részvételhez.

Az adai gyerekek nagy érdeklődést mutatnak a rádiózás, TV-zés története, a felfedezések története iránt. A helytörténeti kutatásban két személy, Rákosi Mátyás és Szarvas Gábor nyelvész, a *Magyar Nyelvőr* indítója ad kutatási feladatot. Ada legnagyobb kulturális rendezvénye a Szarvas Gábor nevét viselő könyvtár és nyelvművelő egyesület közös rendezésében évente megtartott háromnapos Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok. E rendezvény a Vajdaságon kívül kiterjed Erdélyre, Szlovákiára és természetesen magyarországi résztvevői is vannak.

A gazdag program általános iskolásoknak nyelvi vetélkedőt, középiskolások-

nak beszéddversenyt, tematikus kiállítást (1994-ben Lőrincze Lajos emlékére), tudományos ülésszakot (1994-ben család és anyanyelvi tudat témában) tartalmaz.

E példaadó törekvések erőnkhez mérten való segítése mindannyiunk kötelessége.

A bemutatkozások után került sor a téma érdembeli tárgyalására. Szívesen hallgattuk volna *Lengyel Balázs* író a történelem gyermekkorban történő felfedezéséről, azonban öt betegsége akadályozta a szekció munkájában való részvételben.

Járai Andrásné, a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárának vezetője a gyermekek történeti ismeretei forrásául szolgáló gyermekkönyvek kiadását vizsgálta az utóbbi két és fél évben. Általános tendenciaként figyelhető meg az ismeretterjesztő művek számarányának erőteljes növekedése a szépirodalom rovására. Témájukat a tudományok széles területéről merítik, jórészt fordítások, színvonalasan illusztrált drága kiadványok, sorozatok. Az ismeretterjesztő dokumentumok 1/3-a tudománytörténeti témájú, főként természettudomány, technikatörténet, vallástörténet, kis mértékben művészet- és sporttörténet. A történelmi munkák közel 1/3-a világtörténelemmel, illetve Magyarország történetével foglalkozik. E művek segítik a társadalmi változások megértését, a múlt történéseinek átértékelését, a korszerű történelemszemlélet kialakítását. E kötetekből készült kiállítást megtekinthették a résztvevők a konferencia színhelyén.

A viszonylag nagy számban megjelenő történeti témájú gyermek- és ifjúsági könyvek közül is hiányzik a színvonalas szépirodalom. Kevés az új mű, s még kevesebb az igazán jó ifjúsági regény. Történelmi regény alig jelenik meg, melyek hiánya a történelmi tudat alakulásában, a személyiség fejlesztésében szinte pótolhatatlan.

Néhány jellemző adat:

	szakirod.	szépirod.	tört.szakirod.	tört.szépirod.
1992.	66,8%	33,2%	29,3%	1,5%
1993.	63,4%	36,6%	27,6%	6,0%
1994.	74,4%	25,6%	33,3%	6,4%

Az ismeretközpontú szemlélet a könyvkiadásban és az oktatásban hatással van a gyermekek olvasmányszerkezetére is, míg a történeti ismeretterjesztő művek olvasottsága a szombathelyi megyei könyvtárban 1992–94 viszonylatában 9,7%, 9% és 9,6%, addig a történelmi szépirodalom olvasottsága mindössze 2,8%, 2,1% és 1,9%! A vizsgálat fontos információkkal szolgál a hazai könyvkiadás és oktatási szemlélet számára.

Suppné dr. Tarnay Györgyi, a Kossuth Lajos Tudományegyetem Alkalmazott Informatikai Tanszékének adjunktusa előadásában felhívta a figyelmet arra, hogy míg korábban az oktatásban és a könyvtárak gyűjteményében és használatában a porosz szellem érvényesülésének megfelelően a történetiség dominanciája volt a jellemző, addig napjainkban kialakulóban van a praktikum dominanciája a történetiség rovására. A kettő helyes aránya, egyensúlya látszik egyedül célravezetőnek a jelen tudományos, gazdasági, politikai stb. történéseinek meg-

értésében, bármely kérdésben a múlt és a jelen együttes tanulmányozása hozhat új eredményeket, segítheti a fejlődést.

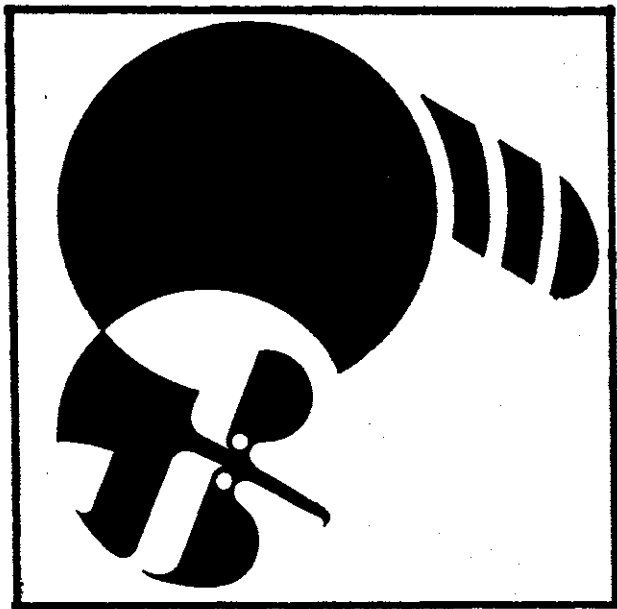
A könyvtáraknak, különösen a gyermekkönyvtáraknak kiemelt szerepük van a történeti szemlélet megalapozásában és fejlesztésében (kontinuitás, identitás, önismeret), a történelmi források gyűjtésében, sokoldalú feltárásában, megismerésében, használata megtanításában (hitelesség), történelmi és történeti témák megjelenítésében, élményszerű feldolgozásában (beleélés, azonosulás, alkotó részvétel). Mindehhez gazdag munkaformák állnak a könyvtárosok rendelkezésére: személyes interakciók, csoportos tematikus foglalkozások, klubok, történelmi játszótérházak, rejtvények, pályázatok, vetélkedők, táborok stb.

Sok esetben gondot okoz a történetiség fogalmának szűk értelmezése, amennyiben leszűkítik a problémát a történettudományra, pontosabban arra az ismeretkörre, melyet a közoktatás a történelem tantárgy keretében közvetít. Szélesebben értelmezve kell kezelnünk a kérdést, így ide tartozik egyrészt a történettudomány és segéttudományai, pl. egyetemes, nemzeti, regionális gazdaság, politikatörténet, régészet stb. Itt külön felhívta a figyelmet a helytörténet és a családtörténet lehetőségeire, a személyes elérés fontosságára (családfakutatás). Másrészt ide tartozik bármely tudományterület, ismeretkör története egyetemes, nemzeti, regionális megközelítésben az egyes személyekig (példakép) lebontva. Mindez együtt ad lehetőséget a valóság megismeréséhez, a helyes értékrend kialakulásához, az eredmények megbecsüléséhez, tiszteletéhez és azok aktív, kreatív továbbépítéséhez.

A hazai olvasótáborok ismeretében – és olvasótáborok tervezésében, szervezésében és vezetésében szerzett évtizedes tapasztalatai alapján – legeredményesebbnek látja egy-egy történelmi korszak, ismeretkör komplex megismerését, vizsgálatát.

Ennek legjobb lehetőségét a projekt módszerű oktatási formában látja, akár a tanév folyamán oktatási intézmény szervezésében könyvtári segítséggel, akár (vagy is-is) nyári szünetben könyvtár és iskola közös szervezésű táborában. A közoktatás tartalmi és módszertani átalakítása során figyelni kellene többek között egy-egy ismeretkör, tantárgy tudománytörténeti eseményeire, ezek adott történelmi korszakokba való elhelyezésére, egy-egy kiemelkedő személy életútjának, munkásságának megismerésére, a „heuréka” pillanatok bemutatására, megjelenítésére, melyek élőbbé teszik a száraz ismereteket a gyermekek számára, kreativitásra, alkotásra serkentené őket, s arra hogy képességeik legjavát adják.

A szemléletformálás folyamatos tevékenység, melyben a gyermekek esetében kiemelt szerepet kap a család, az iskola és a könyvtár. A továbbiakban a folyamat egyik lehetséges intenzív szakaszáról, az olvasótáborokban folyó történeti nevelés könyvtári feladatairól szolt az előadó. A hatékonyság alapfeltétele a gyermekekkel történő közös tevékenység, melynek első állomása a témaválasztás. Ez lehet valamely aktualitáshoz, évfordulóhoz kapcsolódó, vagy rendszeres ismeretszerzés egy-egy szakasza stb. Mindenesetre kapcsolódjon a résztvevő gyermekek érdeklődéséhez. A téma ismeretében következik a vonatkozó történeti források felkutatása, megismerése, feldolgozása, értékelése, mely folyamatban a gyermekek könyvtárhasználati készsége is fejlődik. A források feldolgozása fogalmak, személyek, események stb. kapcsán kézikönyvek használatát is igényli, melynek segítségével a gyermekkönyvtárnak fontos szerepe van. Szükséges a témáról szóló

irodalom megismerése is, az életkornak megfelelő ismeretterjesztő és szépirodalom áttekintése alapján olvasmányok ajánlása, olvasónapló készítéséhez szempontsorok adása. A táborra való felkészülés fontos része a gyermekek témához, eseményekhez, személyekhez kapcsolódó kutatómunkája (múzeumok, tájházak, emlékhelyek, műemlékek stb.), mely a könyvtár intézményi kapcsolatait is bővíti, erősíti.

A témáról így szerzett ismeretek komplex feldolgozása a gyermekek aktív részvételével és táborban történik a gyermekekkel közösen kialakított projekt szerint. Itt kerül sor a téma földrajzi, történelmi, kultúrtörténeti, néprajzi, irodalmi, képzőművészeti, zenei stb. körüljárására, megjelenítésére. A számtalan módszertani lehetőség közül az előadó kiemelte a drámajátékokat, önismereti, fantáziafejlesztő játékokat, s a kézműves tevékenységek sorát. A könyvtári eszközökkel segített projekteknél történő témafeldolgozás elméletének és gyakorlatának megismerését a könyvtáros- és pedagóguspályára való felkészülés részének tekinti, jó eredményekről adhat számot ilyenirányú tevékenységének tapasztalatai alapján.

A továbbiakban a szekció programjában korreferátumok hangzanak el, melyek az ország különböző régióiban vizsgálták a történetiség iránti érdeklődést gyermekkönyvtárakban, illetve beszámoltak a gyermekek történeti érdeklődését felkeltő és ápoló könyvtári lehetőségekről.

Szabó Judit, a győri megyei könyvtár gyermekkönyvtárosa 1994 áprilisa és májusa 1–1 hetes mintavételi időszakában vizsgálta a kölcsönzés forgalmát. Megállapította, hogy a kölcsönzők száma csökkent az előző évekhez viszonyítva, a 10 év alatti lányok olvasnak a legtöbbet, a 10 év feletti fiúk a legkevesebbet. Egy-egy alkalommal 3–5 könyvet kölcsönöznek a gyerekek átlagosan, melynek 20%-a kapcsolódik történeti témákhoz – ezeket a műveket többnyire a 10 év feletti fiúk

olvassák. A történeti témájú könyvek közül az ismeretterjesztők a legkeresettebbek (történettudomány 40%, technikátörténet 22%, művészettörténet 9%, tudománytörténet 5%), a szépirodalom utáni érdeklődés alatta marad a kíváncsúnak (történelmi regény 18%, monda 6%). A történelmi regényeket inkább a 10 év feletti lányok forgatják, mondákat főként iskolai feladatokhoz kötve olvasnak. A történeti témájú könyvek közül a sorozatban megjelentek a legnépszerűbbek. E vizsgálati eredmények a résztvevők tapasztalatai szerint általános tendenciaként kezelhetők.

Rigláné Berczeli Mária, a komáromi Jókai Mór Városi Könyvtár gyermekkönyvtárának vezetője arról számolt be, hogy a gyerekek történelmi érdeklődése vizsgálatai szerint kétszeresére is növelhető 1–1 történelmi évforduló, vetélkedő kapcsán. A vizsgálati időszakban zajlott Komáromban az 1848/49-es szabadságharc komáromi csatája évfordulójához kapcsolódó Komáromi Napok rendezvénysorozata, mely program részeként a gyermekkönyvtár vetélkedőt rendezett a komáromi huszárok életéről, s játékos formában megjelenítették a huszárok mindennapjait. A rendezvényekre való felkészülés során az olvasott művekre a fenti arányok jellemzők, az elmozdulás a mennyiség növekedésében mutatkozik meg. A komáromi tapasztalatok szerint nagyban növelik a gyermekek történeti érdeklődését az iskolától függetlenül meghirdetett pályázatok, pl. *Gyökereink, Barangoló*, s a helytörténeti gyűjtemény használatához, helytörténeti kutatásokhoz adott feladatok: pl. a komáromi monostori erődrendszer feltárása, ásatásai.

Ez utóbbi tapasztalatot erősítette meg *Szakál Jánosné*, a Jászkiséri Nagyközségi Könyvtár vezetője is. A település honismereti bázishely Szolnok megyében, 21 éve működik a Csete Balázs Honismereti Szakkör, s 10 éve állandó helytörténeti kiállításon mutatják be a település történetét, szellemi, tárgyi és írott emlékeit, a jellemző kismesterségek kellékeit. E tények a község szellemiségére is nagy hatással vannak, felnőttek és gyermekek együtt tevékenykednek a múlt feltárásában. A honismereti szakkör gyermek tagjai például gyűjtik az idős emberek visszaemlékezéseit, lakodalmi szokásokat, ételsorokat, vőfélybeszédeket, s kutatják Jászkisér hagyományos gazdálkodását. Az 1992-ben megalakult Népfőiskolai Egyesület céljai között szerepel a helyi hagyományok ápolása, a kismesterségek felélesztése, melyhez kapcsolódva a gyermekek számára is tartanak előadásokat, kézműves foglalkozásokat. 1991-ben ünnepelte a község 600 éves fennállását, mely a történelem iránti érdeklődés megélénküléséhez vezetett. Az előadó kitért a gyermekek történeti érdeklődésének pedagógusfüggő voltára, példákkal bemutatva a tipikus pedagógus magatartásokat, közöttük a tantárgyat komplexen, más ismeretekkel összefüggésben tanító nagy tudású, nyitott pedagógusegységiséget, a felületes, külsőségekre adó pedagógust, s a tárgyához kapcsolódó feladatokat büntetésből adott. Foglalkozott a kis települések könyvtári gyűjteményeinek hiányosságaival, melyek a kézikönyvtári és a kölcsönzési állományt egyaránt jellemzik. Sokszor alapvető munkák hiányában nem tudják a szükséges információt szolgáltatni, olvasói igényeket kielégíteni.

Dr. Bihari Albertné, a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár gyermekkönyvtárának vezetője a referenzkérdések felől közelített a témához. Tapasztalatai szerint a legtöbb kérdés a történelemmel, a történetiséggel kapcsolatban érkezik, elsősorban felsőtagozatos tanulók részéről. Ritka az egyéni érdeklődés, az iskolai indíttatás a jellemző, főként a történelem tantárgyhoz

kapcsolódóan, de az utóbbi időben öröndetesen megnőtt a művelődéstörténeti és művészettörténeti kérdések száma is. A történetiség iránti érdeklődést segítik elő a könyvtárban tartott történelemórák, a történelmi témájú napközis foglalkozások, s a könyvtár szervezésében tartott klubfoglalkozások, mint pl. Mátyás és a 100 esztendő ember, Széchenyi és a reformkor, „Hol sírjaink domborulnak”, „Én szőke városom” honismereti foglalkozás. Olvasó- és rejtvenypályázataikkal rendszeres, önálló munkára, aktivitásra serkentik a gyermekeket: például a „Medvék és csillagok” olvasónapló összeállításával a gyermekek komoly ismereteket szereztek a rokonnépek életéről, történetéről, nyelvéről, irodalmáról. A pályázatok többnyire a témához kapcsolódó vetélkedővel zárulnak, melyek zsűrijébe a téma szakértőit hívják meg; pl. az „Utazás a múltba” c. pályázat lezárása régész és restaurátor részvételével történt.

1989 óta működnek Nyíregyházán a Pro Patria Gyermekek- és Ifjúsági Szövetség szervezetei, melyekben gyermekek, ifik és felnőttek dolgoznak együtt. Céljuk felfedező utakkal, történelmi játékokkal birtokba venni, őrizni, védeni szülőföldjüket, a nemzeti hagyományokat. E szervezetek közül néhány a gyermekkönyvtár baráti körként működik, hetente rendszeresen tartják foglalkozásaikat, melyekhez a könyvtár sokoldalú segítséget ad. Az előadó felhívta a figyelmet a mozgalomra, melynek országos elterjedésében a könyvtáraknak nagy szerepe lehet.

Összességében a szekció résztvevői időszerűnek és hasznosnak ítélték a történetiség problémáját vizsgálni a gyermekkönyvtárakban. Az előadások, korreferátumok segítették a téma körüljárását, sokoldalú megvilágítását, a figyelem ráirányítását a legfőbb gondokra, s az ezek megoldására törekvő együttgondolkodást remélhetően elindították. Egyetértettek abban, hogy nem történészek nevelése a cél, hanem reális gondolkodású, érdeklődő, nyitott, értelmi és érzelmi szempontból egészséges, kreatív, hiteles személyiségek nevelése, akik jól eligazodnak a világban és segítenek másoknak is.

Suppné dr. Tarnay Györgyi

Szakmai lelkiismeretünk árnyoldala: a végpontok fejlesztése

Kedves Kollégák, tisztelt hölgyeim és uraim!

Győri tapasztalatokat, tünődéseket hoztam Önök elé, egyúttal egy történeti alapon kifejlődött, érdekesnek tűnő modell pillanatnyi diagnózisát, és az ezzel kapcsolatos terápiás terveinket.

A városi könyvtár működésének a századforduló előtti évekre datálható a kezdete. Ekkor jött létre – 1898-ban – Győr Szabad Királyi Városi Közkönyvtára. A megyei könyvtárba történő beolvasztásáig eltelt időszak valódi könyvtártörténeti kincsesbánya: olvashatók veretes nyelvezetű kérvények a költségvetés emelésének tárgyában, beszámolók az intézmények költözéséről, melynek során ökrös szekéren vitték a könyveket az egyik városrészről a másikba.

Arról, hogy miért kellett a megyei könyvtárba olvadni az ötvenes években,

majd egy évtized múltán kiválni, szakmánk nagy győri öregjei hosszan és szívesen tudnának beszélni, bár nem lepődnek meg azon, ha árnyalataiban másként és másként ítélnék meg a helyzetet. Tény, hogy ez az csemény hozta a városi könyvtár életébe az első jelentős állományváltozást: a történeti értékű gyűjtemények a beolvadás félszázeres állományában szerepeltek, majd az ismételt önállóságot az intézmény már csupán az ismeretterjesztő és szépirodalom birtokában ízelte meg.

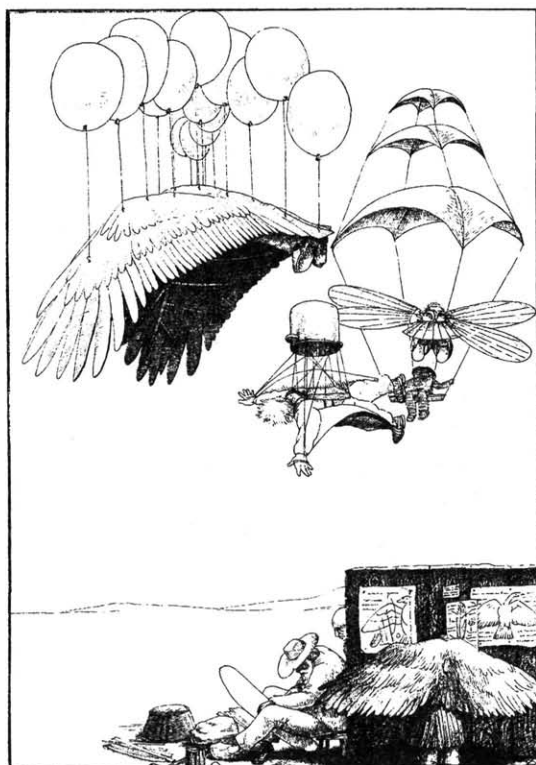
Igazándiból beszámolóm szempontjából ez az időszak a kiindulópont. Ekkor létezik egy belvárosi épületben egy komoly nagykönyvtár: a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár, és létezik egy jóval kisebb, családias jellegű közösség: a városi könyvtár, amelynek gyakorlatilag elsődleges eleme a fiókkönyvtári hálózat működtetése. Hiszen szerte a városban, minden jelentősebb városrészben fiókkönyvtárai működtek. A hangsúly tehát ezeken volt, itt jelentek meg a kulturális rendezvények: író-olvasó találkozók, egyebek. A fiókkönyvtárak rendelkeztek speciális gyűjtőkörrel, és ez a mai napig észrevehető gyűjteményük áttekintésekor. Pl. a gyórszentiváni fiókkönyvtár gyűjtötte a mezőgazdasági szakirodalmat, a nádorvárosi a magyar prózairodalmat, a szabadhegyi a poétikát, a szigeti a képzőművészeteket, a gyárvárosi az ipari-technikai szakkönyveket.

Majd újabb komoly lépcsőfok következik: *Mezei György* könyvtárigazgató Dél-Nádorvárosban megépíti azt az épületet, amely azóta közismerten a Városi Könyvtár nevet viseli. A direkt fogalmazás nem véletlen részemről. Az épület kimondottan könyvtár céljára épült, mégpedig bővítési, terjeszkedési lehetőségekkel, amelyeket Mezei igazgató úr nyugállományba vonulásáig foggal-körömmel-szakértelemmel kiviteleztetett. Ennek eredményeként egy olyan könyvtár-épület létesült Győrött, amely komoly galériával, klubhelyiséggel, oktatóteremmel és ezeket kiaknázva jól prosperáló közművelődési tevékenységgel rendelkezik. És éppen időben. Szükségességét a megnyitást követő roppant komoly olvasói érdeklődés igazolta.

A súlypont ezután finoman áthelyeződött a városi hálózatról annak modern szolgáltató központjára. És valóban volt ott mivel dicsekedni. Az újonnan átadott épület, új berendezéseivel, szélesebb körű szolgáltatásaival rövid idő alatt népszerűvé vált. Ugyanakkor a fiókkönyvtárak jelentősége városi szinten halványodott. A két nagy könyvtári szolgáltató centrum: a megyei könyvtár a belvárosban, gyakorlatilag a város szívében, és a városi könyvtár a tágabb értelemben vett belváros, és a hatalmas tömegeknek otthont adó – akkor még nagy tempóban terjeszkedő – modernnek titulált lakótelepek határmezsgyéjén látszólag minden könyvtári igényt pazarul kielégített.

A fiókkönyvtárak megítélése házon belül is kimondva-kimondatlanul változott, valamiféle szociális színezetet kapott: elsősorban az idősebb emberek, vagy a peremkerületekben élő kisiskolások igényeit kielégítő periférikus szolgáltatásnak tűnt.

És valóban a hajdani, régi időkhöz képest a forgalom némileg visszaesett, és a kilencedik évtized első éveiben – egy gazdaságossági, pragmatiztikus divathulálomhoz igazodva – a kisebb, gyengébb végpontok felszámolásra, korlátozásra kerültek, és az így felszabadult humán és pénzügyi erőforrásokat az akkor már finanszírozási szempontból gyengélkedő szervezet habzsolta fel. Zárójelben jegyzem meg ez a karcsúsítási törekvés szüntette meg az addig jól prosperáló érdekes

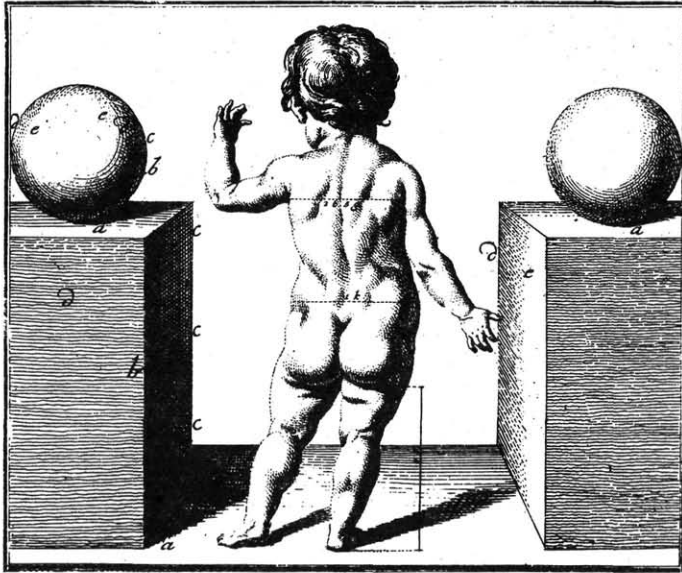
szolgáltatás működését: az Iskolai Könyvtári Központ létezését. Nem hallgathatom el, hogy a pedagógustársadalom közönye remek asszisztenciának bizonyult.

A karcsúsított fiókkönyvtári rendszer a borúlátó prognózisok ellenére életképes maradt, máig tartja a rendszeren belüli pozícióját. A városi könyvtár tízezres olvasótáborából négyezren mellettük voksoltak, míg hatezret lát el a központ, természetesen figyelmen kívül hagyva az átfedéseket.

Újabb mérföldkő 1992/1993-tól: a szakszervezeti hálózat megszűnése, amelyet Győrött a városi könyvtár örökölt, egy szép belvárosi ingatlan bérleti jogával, három státusszal, 150 ezer kötet jó színvonalú állománnyal, és némi fenntartási költséggel.

A rendszer tehát bővült. A gyűjtemény gyakorlatilag megduplázódott. Az így hozzánk került állomány jellemzője, hogy javarészt ismeretterjesztő és lektűr-irodalom, a letéti forma sajátosságából adódóan többpéldányos beszerzésben. Közel harminc vállalat szerződött az elmúlt évben a megszokott letéti szolgáltatásra, és a hétszázezer forintos szerződött összeg elegendőnek tűnt az állománygyarapításra. A közművelődési könyvtárunk tehát valami, addig ismeretlen dologgal bővült, igazán az első időben nem is igen tudta miként beilleszteni a rendszerbe.

Csábítósnak tűnt a gondolat, hogy önálló osztályként hagyja működni, addigi funkcióinak megtartásával, ám a helyzet tüzetesebb elemzése több kikerülhetetlen kérdést is felvetett:

a) Lehet-e hosszú távon számítani a vállalati letétek működésére, nem fogja-e elsöpörni a privatizáció és a kereskedelmi szemlélet?

b) Jelen pénzügyi helyzetünkben hagyhatunk-e csupán egyetlen és nem túl jó prognózissal rendelkező szolgáltatás fedezetül egy jó minőségű másfélszázézer kötetes állományt?

c) Ha a letéti szolgáltatás megszűnik, – és az máris lassú sorvadásnak indult – és közben nem integráljuk kellőképpen a szervezetbe az új és kissé idegen testet, akkor nem merülhet-e fel annak a veszélye, hogy ez a kéretlenül kapott – és talán jobban is hasznosítható állomány kicsúszik a kezünkéből?

A kérdés megválaszolásához néhány háttérismeret.

Azt tapasztaljuk, hogy könyvtári szolgáltatások színvonala – nem kellemes bevallani – a finanszírozási nehézségek miatt egyre csökken. Ugyanakkor a társadalomban jelentkező elszegényedés miatt a könyvvásárló réteg egyre inkább rákényszerül, hogy könyvkölcsönző réteggé váljon.

Emellett a győri közművelődési könyvtári ellátás másik komoly pillére, a KKMK a sajtóban is megjelentetett alternatívaként szerepelteti a jövőképpen, hogy ha úgy alakul, egyetemi könyvtárrá válik. Ezáltal a bizonytalan jövőképünkbe bekerül annak a lehetősége hogy az intézményünkkel szemben jelentkező közművelődési könyvtári igények jelentősen meg fognak növekedni.

Így olyan megoldást kell találnunk, amely a lehető legjobban felkészít bennünket a jövő által hordozott szakmai kihívások fogadására, és a legjobban szolgálja az olvasók érdekeit.

Az így definiált több bizonytalan változót tartalmazó képletben nagy feladatot szánunk a fiókkönyvtáraknak: állományuk úgy fejlődjön, hogy évek múltán is megfeleljenek a peremkerületi kulturális ellátás szerepének, sőt a rendszer feladatnövekedése esetén, abban komoly szerepet vállaljanak.

Ám ha ez a szándékunk, szembe kell néznünk eddigi mulasztásainkkal. Nem lehet a fiókkönyvtár, a végpont, valamiféle kevésbé fontosnak ítélt hely. Mert a pénzügyi tendenciák erre utalnak. Az intézmény könyvbeszerzésre fordítható keretéből az elmúlt év átlagában alig több mint 25%-kal részesedtek, míg az olvasói létszámban és a kölcsönzött kötetek arányában 35–40%-kal szerepeltek. És a 25% csupán a könyvbeszerzési keret, az AV-beszerzési keretből történő részesedésük talán néhány százalék lehet.

Nagy probléma, hogy az évek alatt kialakult arányok megbolygatása, egyfajta újraelosztása csak a központi könyvtár rovására történhetne, és a hosszú időn keresztül megszokott színvonalú szolgáltatások minőségének csökkenéséhez vezetne.

Itt jön a képbe ismét a megörökölt szakszervezeti könyvállomány, és annak fokozottabb integrálása a rendszerbe. Ez év szeptember elejétől a belvárosban megnyitjuk egyelőre két délután az olvasók számára ezen könyvállomány nyilvános kölcsönzésre szánt tízezer kötetes reprezentatív gyűjteményét. A kölcsönzési idő később bővíthet az igények figyelembevételével. Ugyanakkor ez a részlegünk ellátja a lassacskán zsugorodó számú vállalati kölcsönzőhelyeket. Abban az ütemben, ahogy ezek a letétek meg fognak szűnni (általában a vállalatok privatizációjával párhuzamosan) a felszabaduló könyvmennyiséget a végpontok állományának frissítésére használjuk fel.

A munkahelyi ellátás megszűnésével párhuzamosan tehát nyerünk egy új fiókkönyvtárat, és némileg javítunk a fiókok gyűjteményének színvonalán.

Említeni is alig mert reményünk, hogy a megszűnő letéti kölcsönzőhelyek „olvasótáborra” később majd a nyilvános rendszerünkbe kapcsolódik.

Ezek után már csupán az a kérdés marad: felújítunk-e, fejlesztünk-e ezzel, vagy csak toldozunk-foltozunk? Amíg ezt sikerül eldöntenünk, és új finanszírozási formákat kigondolnunk, addig marad: szakmai lelkiismeretünk kényes pontja a végpontok fejlesztése.

Horváth S. Domonkos

Az Audiovizuális Szervezet rendezvénye a körmendi vándorgyűlésen

A vándorgyűlés központi témájához igazodva az Audiovizuális Szervezet – lehetőségeihez mérten – a *Fotó mint műtárgy* összefoglaló címmel tartotta meg szekcióülését. A bevezető előadást ugyanezen a címen *Munkácsi Gyula* muzeológus tartotta, aki az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum munkatársa. Élvezetes stílusban vezette be hallgatóit a fotóművészet

jelentős korszakaiba, a kezdetektől a mindenki számára elérhető nagyipari szolgáltatásokig. Szólt a műfajok kialakulásáról, a fotóművész egyéniségének szerepéről, valamint a fotó műtárgyak, negatívok, pozitív képek tárolásának, megóvásának kérdéseiről. (Előadását a szekció tervei szerint a *Könyvtári Figyelő* közli).

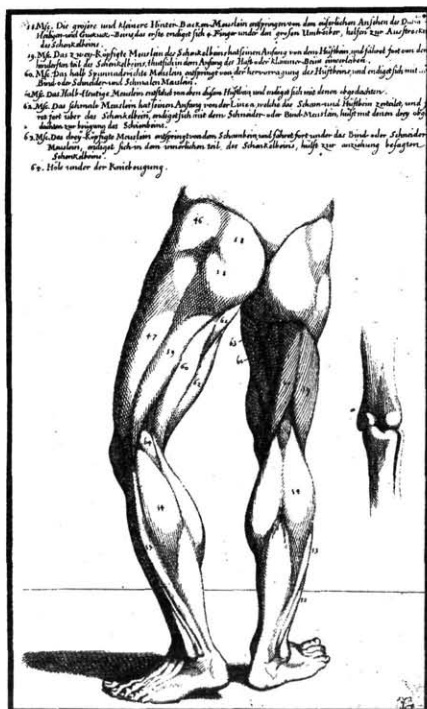
Öt követte korreferátumával *Sán-*

dor Tibor, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményének osztályvezetője, aki a Textár adatbázisra épülő képkatalógusát mutatta be, nemcsak bibliográfiai tételként megközelítve az egyes képeket, hanem – egy-két eredeti fotó bemutatásával – a dokumentumok részvételével is szemléltette a számítógépes adatbázis kialakításának gyakorlati folyamatát.

A következő bemutatót *Takács Balázs* tartotta a Proficolor Kft. képviselőjében, s bevezette a jelenlévőket a Kodak Photo-CD-lemez rejtelmeibe. Ebből derült ki, hogy ez a két éve létező rendszer két mamut cég fejlesztői munkájának eredménye, úgymint a készülékeket kifejlesztő Philips és az érdeklődőknek a szolgáltatást nyújtó Kodak. Ez a WORM-CD egyszer írható, többször olvasható, digitalizált képi információt tartalmazó lemez. Három változata került forgalomba: a 100 felvételt tartalmazó, képenként 1,7 Mb felbontású színes képvet visszaadó CD, a 6000 fotó tárolására alkalmas archiváló változat, valamint egy hangos képes sorozatot visszaadó verzió. E két utóbbi változót még nem vezették be hazánkban.

A harmadik bemutatót *Nyúli Gábor* tartotta a Graphisoft Kft. képviselőjében, aki az Apple Macintosh számítógépek multimédiás lehetőségeit ismertette.

A délelőtti utolsó vendégként *Posta Pál* multimédia fejlesztő bemutatta a Hét nyelvű József Attila c. produkcióját, mely a költő két versét: a Betlehemi királyokat és az Altatót dolgozta fel képből és hangban az új hordozó kínálta – ma még inkább érdekességnek tekinthető – komplex hatást nyújtó médiumon.

A szakmai összejövetelen több mint 40 kolléga vett részt. A hallgatóság és az előadók kölcsönösen címet és telefonszámot cseréltek, meghívták egymást előadások tartására, illetve többen érdeklődtek, hogyan juthatnának az elhangzottakhoz írásban is.

A rendezvény zárásaként a házigazda szekcielnök megköszönte az előadók és a jelenlévők aktivitását s megerősítette azt a hírt, hogy a szervezet önálló formájában ez évtől megszűnik, de csak a gazdasági kényszer hatására, és a Zenei Szekció Audiovizuális Csoportjaként – továbbra is évi 3 rendezvényt tartva építi kapcsolatait az egyesület érdeklődő tagjaival.

Bíró Ferenc